

ΤΟ ΑΓΝΩΣΤΟ ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑ ΤΟΥ 1951

Κράτησε μόνο για δώδεκα ώρες

γράφει
Αντώνης
Αμπανδονίσης

ampandonis@gmail.com

Για κάποιο περίεργο λόγο, η πολιτική ζωή στην Ελλάδα έχει αρκετά ενδιαφέρον. Το βλέπουμε και σε αυτήν την προεκλογική περίοδο και μάλλον σύμφωνα με όλες τις προβλέψεις θα υπάρχει μετά την 25η Ιανουαρίου κυβέρνηση από τον αριστερό χώρο. Αλλά ας πάμε να δούμε ένα γεγονός, το οποίο στην ουσία, ήταν το πρώτο πραξικόπημα στον ελληνικό χώρο μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και όχι αυτό του 1967 όπως όλοι γνωρίζουμε.

Ας δούμε όμως, ποιοί ήταν οι πρωταγωνιστές.

ΙΔΕΑ : (Ιερός Δεσμός Ελλήνων Αξιωματικών). Ιδρύθηκε το 1944, προτού λήξει ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, ενόσω η ελληνική κυβέρνηση ήταν ακόμη εξόριστη στη Μέση Ανατολή. Ο ΙΔΕΑ δημιουργήθηκε από νεαρούς αξιωματικούς, οι οποίοι επιδίωκαν να ενισχύσουν τη θέση τους έναντι των βενιζελικών αξιωματικών που είχαν αποστρατευθεί ή αποταχθεί μετά το κίνημα του 1935 και ανακλήθηκαν στην ενεργό υπηρεσία από τους Βρετανούς. Χαρακτηριστικό του ΙΔΕΑ ήταν ότι χρησιμοποιούσε τον αντικομμουνισμό ως ιδεολογική κάλυψη. Ήταν μία μυστική οργάνωση αξιωματικών του Ελληνικού Στρατού, η οποία αναμείχθηκε στα πολιτικά πράγματα της χώρας. Οι μυστικές υπηρεσίες των Ηνωμένων Πολιτειών αντιμετώπιζαν θετικά το ρόλο του ΙΔΕΑ αλλά και άλλων συνωμοτικών ομάδων, διότι εκτιμούσαν ότι δεν θα επέτρεπαν ποτέ την άνοδο αριστερών κομμάτων στην εξουσία ή ανοίγματα ελληνικών κυβερνήσεων προς το ανατολικό μπλόκ.

Ο ΙΔΕΑ εμφανίστηκε στο προσκήνιο τον Μάιο του 1951 με το αποτυχημένο κίνημα λίγο ωρών, που εκδηλώθηκε όταν ο Παπάγος αποφάσισε να παραιτηθεί από την αρχιστρατηγία των Ενόπλων Δυνάμεων. Ο Παπάγος είχε απειλήσει να παραιτηθεί πολλές φορές κατά το παρελθόν, επειδή ήταν ενοχλημένος από τις επιθέσεις που δεχόταν από συμβούλους και μέλη της βασιλικής οικογένειας. Η παραίτησή του ήταν, αυτή την φορά οριστική, και προκάλεσε σάλο στην Αθήνα.

Το βράδυ της 30ης Μαΐου 1951 ο ραδιοφωνικός σταθμός μετέδωσε την είδηση της παραίτησης του Παπάγου, η οποία παρουσιάστηκε ως αναγκαστική για λόγους υγείας. Μετά την εξέλιξη αυτή ο αντιστράτηγος Γρηγορόπουλος έδωσε εντολή στους διοικητές Σωμάτων Στρατού να αναχωρήσουν αμέσως για τις έδρες τους και να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα για να αποφύγουν ενδεχόμενη αναταραχή που θα προκαλούσε η είδηση

της παραίτησης του Παπάγου.

Μετά την οριστικοποίηση της παραίτησης του στρατάρχη αξιωματικοί του ΙΔΕΑ συγκεντρώθηκαν στο μέγαρο του Μετοχικού Ταμείου Στρατού, για να οργανώσουν τις αντιδράσεις τους. Τα ξημερώματα της 31ης Μαΐου αποφάσισαν να αντιδράσουν δυναμικά κινητοποιώντας στρατιωτικές μονάδες και καταλαμβάνοντας καίρια σημεία της πρωτεύουσας. Συγκεκριμένα, κινητοποιήθηκαν οι μονάδες της Ανώτατης Στρατιωτικής Διοίκησης Αττικής-Νήσων (ΑΣΔΑΝ) και 8ης Μεραρχίας και κατέλαβαν την έδρα του ΓΕΣ, το στρατηγείο της ΑΣΔΑΝ, τα στρατιωτικά αεροδρόμια στο Τατόι και την Ελευσίνα, τον Ραδιοφωνικό Σταθμό Αθηνών και τον Κεντρικό Ραδιοφωνικό Σταθμό Ενόπλων Δυνάμεων, ενώ δυνάμεις του στρατού αναπτύχθηκαν σε στρατηγικά σημεία της Αθήνας. Επίσης, το σχέδιο του πραξικοπήματος προέβλεπε και την έξοδο των τεθωρακισμένων αρμάτων από το Κέντρο Εκπαιδύσεως Τεθωρακισμένων στο Μενίδι, αλλά την τελευταία στιγμή ο διοικητής του κέντρου αρνήθηκε να εκτελέσει τις διαταγές των κινηματιών.

Το αρχηγείο του κινήματος στήθηκε στο γραφείο του υπασπιστή του Παπάγου στο ΓΕΣ από τους λοχαγούς, Ιωαννίδη (τον οποίο βλέπουμε και μετά σχεδόν από 16 χρόνια στο πραξικόπημα της 21ης Απριλίου 1967), και Καραϊωσήφογλου, τους ταξιαρχους Χρυστέα και Ταβουλάρη, τους συνταγματάρχες Αναγνωστόπουλο και Κουρουκλή και τους αντισυνταγματάρχες Καραμπότσο και Σκληρό. Ως αρχηγός του κινήματος αναφέρεται ο ταξιαρχος Χρυστέας, αλλά από τις επικοινωνίες που πραγματοποιήθηκαν εκείνο το βράδυ θεωρείται βέβαιο πως ενορχηστρωτής του πραξικοπήματος ήταν αξιωματικός ανώτατος στην ιεραρχία.

Σε σύσκεψη στο «αρχηγείο» του πραξικοπήματος οι κινηματίες εξέταζαν το ενδεχόμενο να συλλάβουν τον αρχηγό του ΓΕΣ, αντιστράτηγο Γρηγορόπουλο και τους αντιστράτηγους Ζαΐμη και Μανιδάκη. Οι πιο ακραίες φωνές του ΙΔΕΑ, όπως οι Ταβουλάρης, Χρυστέας, Καραμπότσο, ζητούσαν να ανακρηχθεί πρωθυπουργός ο Παπάγος και αν δεν δεχτεί,

να διαλυθεί η βουλή και να συγκροτηθεί στρατιωτική κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον αρχιεπίσκοπο Αθηνών Σπυρίδωνα.

Ο αντιστράτηγος Γρηγορόπουλος, αρχηγός του ΓΕΣ, που ενημερώθηκε καθυστερημένα για το πραξικόπημα που βρισκόταν σε εξέλιξη και για τις προθέσεις των κινηματιών, επικοινωνήσε με τον υπαρχηγό του ΓΕΣ, και τον διέταξε να θέσει σε συναγερμό την ΑΣΔΑΝ και να ειδοποιήσει τους αντιστράτηγους, και τον ταξιαρχο Παπαθανασιάδη να μεταβούν στο ΓΕΣ.

Ο αρχηγός του ΓΕΣ επικοινωνήσε στη συνέχεια με τον ταξιαρχο Χρυστέα για να ενημερωθεί για τα αίτια του πραξικοπήματος και έλαβε την απάντηση ότι «ο στρατός ήτο εν επαναστάσει, διότι ο στρατάρχης Παπάγος εξωθήθη εις παραίτησιν». Ο αρχηγός του ΓΕΣ, εξήγησε στον Χρυστέα ότι ο Παπάγος παραιτήθηκε οικειοθελώς παρά τις παρακλήσεις του Βασιλιά, της κυβέρνησης και της ανώτατης ηγεσίας του στρατεύματος και στη συνέχεια τον διέταξε να τερματίσουν την κινητικοποίησή τους.

Ο Χρυστέας, ανένδοτος, του απάντησε ότι «εις το Γ.Ε.Σ. είχαν συγκεντρωθεί πολλοί ταξιαρχοί και συνταγματάρχαι και ένας στρατηγός μεταξύ αυτών, ότι δεν ηδύνατο να εκτελέσει τας διαταγάς του και ότι, θα εξετέλει διαταγάς μόνο του Στρατάρχου». Ύστερα από την απάντηση αυτή των κινηματιών ο αρχηγός του ΓΕΣ ήρθε σε επαφή με τον Παπάγο, τον ενημέρωσε για τα γεγονότα και του ζήτησε να μεταβεί στο ΓΕΣ, προκειμένου να συνεισφέρει τους αξιωματικούς του ΙΔΕΑ.

Την ίδια στιγμή στο Γενικό Επιτελείο οι πραξικοπηματίες αρνήθηκαν για ακόμη μια φορά να υπακούσουν στις διαταγές των ανωτέρων τους. Η ανατροπή της ιεραρχίας και η αναταραχή στα ανώτερα κλιμάκια του στρατού ήταν φανερά.

Τα ξημερώματα της 31ης Μαΐου ο Γρηγορόπουλος έφτασε στο Γενικό Επιτελείο. Οι κινηματίες δεν τον εμπόδισαν να προσέλθει στο γραφείο του, αλλά για ακόμη μια φορά αρνήθηκαν να διαλυ-

θούν. Αυτό θα γινόταν με την άφιξη του Παπάγου, λίγο αργότερα, ο οποίος έκανε αυστηρές παρατηρήσεις στους ηγέτες του πραξικοπήματος, αρνήθηκε την αυτόκλητη υποστήριξή τους και τους διέταξε να επανέλθουν στα καθήκοντά τους, διαβεβαιώνοντάς τους ότι δεν θα τους επιβληθούν κυρώσεις.

Το μεσημέρι της 31ης Μαΐου είχε ήδη αποκατασταθεί η τάξη στην Αθήνα. Παραμένει ωστόσο η απορία αν ο Παπάγος δεν γνώριζε πράγματι τις προθέσεις του ΙΔΕΑ, δεδομένου ότι ο διευθυντής του γραφείου του, συνταγματάρχης Νικόλαος Γωγούσης, ήταν ένας από τους πρωτεργάτες του πραξικοπήματος. Ανεξάρτητα από αυτό όμως το συμβάν έδειξε ότι τη στιγμή της παραίτησης του είχε τον πλήρη έλεγχο των ενόπλων δυνάμεων.

Το κυριότερο μέλημα του Παπάγου μετά το κίνημα του ΙΔΕΑ ήταν να εξασφαλίσει την συγκάλυψη της υπόθεσης και την ατιμωρησία των πρωταγωνιστών της. Ο Βενιζέλος και η στρατιωτική ηγεσία συμφώνησαν σε αυτό, λαμβάνοντας υπόψη όχι μόνο την παράκληση του Παπάγου, αλλά και τις πιθανές αντιδράσεις του συμμαχικού παράγοντα. Οι Αγγλοαμερικανικές διαβουλεύσεις για την ένταξη της Ελλάδας και της Τουρκίας στο ΝΑΤΟ ήταν σε εξέλιξη και η κυβέρνηση φοβόταν ότι η Ελληνική υπόθεση θα διέτρεχε σοβαρό κίνδυνο, εάν αποκαλυπτόταν ότι είχε διασαλευτεί η πειθαρχία του στρατεύματος.

Έτσι, κατασκευάστηκε πρόχειρα η θεωρία ότι το συμβάν δεν ήταν τίποτα περισσότερο από «αυθόρμητο πειθαρχικό παράπτωμα». Γενικότερα, και οι Βρετανοί και οι Αμερικάνοι έτειναν να υποβαθμίζουν την απόπειρα πραξικοπήματος της 30ης Μαΐου και απέβλεπαν στην όσο πιο ανώδυνη αντιμετώπισή της, προκειμένου να μην διαταραχθεί η συνέχεια της λειτουργίας του στρατού.

Λίγες ώρες μετά το τέλος του πραξικοπήματος συνεδρίασε έκτακτα το Υπουργικό Συμβούλιο και εγκρίθηκε αναγκαστικός νόμος, με τον οποίο την αρχιστρατηγία αναλάμβανε ο βασιλιάς, χωρίς όμως τις ευρείες αρμοδιότητες του παραιτηθέντος αρχιστράτηγου.

Το κίνημα του 1951 ήταν, από πολλές πλευρές, καθοριστικό για τις μετέπειτα εξελίξεις, διότι δημιούργησε βαθύτατα ρήγματα στο εσωτερικό του στρατού, κάτι που το βλέπουμε μέσα στην δεκαετία του 60 με το απριλιανό πραξικόπημα. Το κίνημα απέτυχε χάρη στην άρνηση της Μεραρχίας Τεθωρακισμένων να προσχωρήσει στη συνωμοσία. Ο ΙΔΕΑ έπαψε να υφίσταται το 1951, όμως αξιωματικοί που ανήκαν σε αυτόν παλαιότερα συνέχισαν τη συνωμοτική παρακρατική τους δράση και μετά, μέχρι το Πραξικόπημα της 21ης Απριλίου 1967.